

CSEHSZLOVÁKIA

Emil Boleslav Lukáč egy Straka-estről

A magyar—csehszlovák irodalmi kapcsolatok megszervezésében korszakalkotó szerep jutott Anton Strakának, a budapesti csehszlovák követség 1925-től 1936-ig Budapesten élő kultúrattaséjának. A magyar irodalmi köztudat számon tartja összehozó-szervező tevékenységét. A szomszéd népek irodalmának első reprezentatív antológiája volt az általa szerkesztett *Cseh és szlovák költők antológiája*. Ennek teljes anyaga előzetesen a *Korunkban*, a *Szép Szóban* és a *Válaszban* jelent meg. Ezen az antológián kívül azonban Straka maga is fordított cseh klasszikusokat, és munkatársa volt az Apollónak, a Korunknak, a Nyugatnak, a Századunknak és a Szép Szónak. Ennek az antológiának nyers fordításait is ő készítette; maradt is fenn ilyen nyers fordítása Szabó Lőrinc hagyatékában. De nemcsak saját országa modern költőit tolmácsolta a kor jónevű, fiatalabb magyar költőinek segítségével, hanem a magyar lírából nyers fordításokat készített cseh költők részére — sajnos a csaknem kétszáz magyar verset felölelő antológia a második világháború zord prágai kiadói körülményei miatt már nem készülhetett el végleges formájában. A kölcsönös fordításokon kívül nagy érdeme Strakának, a magyar zene, képzőművészet és színház nagy szakértőjének, sőt rajongójának a legkülönbözőbb műfajú szerzők és kutatók kölcsönös meghívása. Straka magyar szakemberektől és főként irodalmároktól kezdve szerkesztőig, rendezőig, kiadókig sok olyan magyart hívott meg Prágába és Csehszlovákiába, akik az ő előkészítő és beajánló munkája nélkül oda soha nem jutottak volna el, vagy legalábbis nem részesültek volna olyan fogadtatásban, amelyet még itthoni hivatalos köröktől sem kaptak. De ennek az ellenpárja volt az, hogy a magyar szellem alkotásai iránt érdeklődő vagy Budapestet és Magyarországot megismerni akaró cseh és szlovák írókat és tudósokat hívott meg a magyar fővárosba. A kölcsönös megismerkedés híressé vált péntek estéin folyt le, Amerikai úti villájában. A Nyugat-nemzedék nagyjai, a szocialista és liberális lapok munkatársai, a népi írók és az éppen csak induló fiatalok a kor legkiválóbb cseh és szlovák szellemi embereivel találkozhattak itt. Strakának ez az összehozó tevékenysége a hitlerizmus magyarországi hatásának növekedésével természetesen szemet szűrt az egyébként is Csehszlovákia-ellenes nemzeti szocializmus magyar fullajtárainak. Megindították Straka ellen sajtóhadjáratukat és ennek következtében a kiváló cseh kultúrközvetítőnek vissza kellett vonulnia a prágai külügyminisztériumba. (Más kérdés, hogy onnan még intenzívebben és szélesebb arányokban tudta megrendezni magyar itellektuellek meghívását Prágába.) Eddig még nem néztek utána, maradt-e fenn a sajtóban, az emlékiratokban vagy a levelezésekben beszámoló a Straka-estekről Csehszlovákiában.

A Matica Slovenská mártoni levéltárában őrzött Straka-levelek között van egy, amelyben megemlíti, hogy Emil Boleslav Lukáč első pesti látogatásáról írt cikkét lefordította és több magyar írónak elküldte. 1933. április 15-én kelt levelében ezt írja: „Olvastam cikkedet a Politikában s bevallom, félek, nehogy sétverjék ezeket a pénteket. Van itt ellenségünk több, mint kellene! Egyébként a cikked nagyon jó;

lefordítom magyarra, és elküldöm Szabónak, Babitsnak, Kosztolányinak, Illyésnek, és felolvassuk a legközelebbi pénteken." Ennek a fordításnak egy példánya Szabó Lőrincnek, a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárába került hagyatékából előkerült. A szerző engedélyével örömmel közöljük ezt a beszámolót, mert eddig ez az egyetlen olyan cikk, amely az itt járt cseh és szlovák szellemi nagyságok impresszióit rögzíti. Lukáč neve és művészete túlságosan is ismert ahhoz, hogy részletesen ismertetni kellene. Válogatott versei éppúgy megjelentek magyarul, mint magyar—szlovák összehasonlító irodalomtörténeti tanulmányai. A selmecbányai Középiskolai és pozsonyi egyetemi végzettségű, családjában már gyerekkorában három nyelven beszélő, de diákkorában még magyarul verselő nagy szlovák költő, Jan Smrek mellett a legnagyobb élő szlovák poéta, még doktori disszertációját is Adyból írta 1934-ben. Cikkének szegedi közlését a Tiszatáj Kelet-európai Néző rovatán kívül az is ide irányítja, hogy Ady mellett talán Juhász Gyulát tartja legtöbbször a modern magyar lírából, ha statisztikát csinálnánk, bizonyára kiderülne, hogy kettőjük közül fordított legtöbbet. 1941-ben megjelent Ifjú szívekben és 1943-ban kiadott Sötét vizek partján című magyar antológiái után most van nyomdában egy körülbelül 500 oldalas, eddig szlovák nyelven a legterjedelmesebb antológia, a régi és a modern magyar költészet nagy verseiből. De fordított Krúdyt és Mikszáthot is. Műfordítói munkásságáért a Magyar Pen Club 1969-ben Petőfi-emlékéremmel tüntette ki. Lukáč az utóbbi években is többször járt Budapesten, mint a Magyar Írószövetség vendége, a két év előtti Petőfi-ünnepségekre Az apostol fordításával lepette meg bennünket. Emlékezetes pár hónappal ezelőtt a Magyar Rádióknak adott interjúja, melyben ékes magyar nyelven számol be életéről, művészetéről, a magyar irodalom iránti nagyra-becsüléséről.

A Politikában megjelent friss riportja első pesti ismerkedéseiről itt-ott egy-két elírást is tartalmaz, Berda Józsefről valóban elmondható, hisz versben maga is megvallotta, hogy édesanyja szlovák származású; József Attiláról viszont csak úgy emlékezhetett, hogy szőke volt, hogy Szántó Judit szőkesége maradt meg emlékezetében. Kitűnő Szabó Lőrincről és Illyés Gyuláról írt miniatűr arcképe, és nagyon jó az akkoriban közösen föllépő költőtriász, Simon, Sáfáry, Habán megjelenítése. Sáfáryról azonban tévedés, hogy Safarik rokona lett volna, az utóbbi gömöri, a második világháború forgatagában eltűnt sarlós költő pedig munkácsi. Mindez azonban semmit sem von le a cikk értékéből.

Bizunk benne, hogy Lukáč nagy magyar antológiájának befejezése után közreadja az Ady-generáció utáni magyar költőkkel való találkozásainak és barátkozásainak történetét is.

GÁL ISTVÁN

ÚJ ARCÚ MAGYAROK ?

Akarsz velük találkozni? A budapesti Amerikai úton van egy szép villa, a cseh-szlovák követségünk sajtóattaséjának, Straka barátomnak a lakóhelye. Minden pénteken összejön ott a fiatal Magyarország szellemi elitje. Öten, tizen, húszan, mikor hogy, de eljönnek. Nincs ott elfogultság, ámbar nincsen semmi rábeszélés egyik részről sem. Szellemi találkozóhely s ahogy nézem az elmúlt pénteketek névsorát, nem kis nevekkal találkozom ott az egyes csoportokból. Attasénk személyes titka, miként nyerte meg a bizalmat, miként oszlatta el a gyanakvást, amely velünk szemben ott általános, és jelentkezik olyan tilalmakban is, mint a legutóbbi csabai eset. Itt, az ő dolgozószobájában nincsen. Nyíltság és egyenértékűség az egyedüli elvek, a költészet és művészet iránti szeretet az egyedüli törvény.

Részt vettem az egyik ilyen irodalmi pénteken. Körülbelül húsz fiatal, jelentős magyar intellektuel volt ott, mindnyájan többé-kevésbé az új magyar költészet aktív művelői. Az idősebbek közül ott volt az ismert kritikus, Komlós Aladár, akinek a könyve (Az új magyar líra) különösen Adynak s a (volt) Nyugat köré csoportosult

íróknak költői működését értékeli. Némileg ismeri a szlovák viszonyokat, Losoncon élt. Mint kritikus és irodalomtörténész Krčmery „Prehľad”-járól értekezett. Főntemléltett könyve eddig körülbelül a legegységesebb képet s úgynevezett potenciális esztétikát nyújt a régebbi költőkről. (Ady, Babits, Juhász, Kosztolányi és mások.)

S egymás után jönnek a többiek. A mi úgynevezett „feláldozott” nemzedékünk, a harmincasok legkivalóbb költője, Szabó Lőrinc (szül. 1900), akinek kétpólusos költészete magán hordja a mélységek minden sajátosságait, az élettragédia hatalmas erejét és érceöntött, ragyogó formáit. Nekem különösen kedves, lefordította Khájjámot, Villont, Baudelaire-t, Verlaine-t — és a cseh költőt, Halast. Az előkészület alatt álló csehszlovák költők antológiájában — amelyről annak idején részletesebben fogunk megemlékezni — részt vesz Halas versének szép fordításával. Januárban leközöltem a Slovenské Pohlady-ban „Homlokodtól fölfelé” című döbbenetesen szép versének fordítását. Most adta ki hatéves munkájának természetét a „Te meg a világ” című kötetben. Más helyen és méltó módon akarok foglalkozni evvel a nagy költészettel.

Jön egy szőke hajú, fiatal férfi a feleségével, aki szlovákul beszél — Kassán élt. József Attila proletárköltő (szül. 1905), átélte az élet mélységeit, férfias és biztos, funkcionális költészettel.

Kár, hogy nincsen jelen Illyés Gyula, társam a Sorbonne-ról, a földnek és titkainak a költője. Róla, Józsefről, Erdélyiről és Sárköziről — mindannyian harmincasok — emlékezik meg a modern magyar líra nesztora, Babits Mihály, amikor az Új Antológia előszavában írja, hogy ezek elevenítették meg a népből fakadó magyar poézist. Úgy beszél róluk, mint az új „népi irány” megteremtőiről. Illyés nagyszerű ironikus. Cdája az afgán miniszterrel a korrupció ostorozó és maró költői kritikája. Lefordítottam szlovákra, meg fog jelenni a „Listy pre umenie a kritiku” című lapban. Figyelmet érdemel.

Hosszabb ideig elbeszélgettem néhány fiatal költőkortársammal, akik mintegy tüntetőleg összetartanak. Ha nem tudtam volna, hogy Magyarország szívében ülök, azt hittem volna, hogy valahol Liptóban vagyok. Az arcok oly kifejezetten szlovák típusok, ez is, az is egy-egy szlovák barátomra emlékeztet. Itt van Berda József (szül. 1902), vasegészségű legény, mint költő izig-vérig hedonista, arcvonásaira mint egy vychodna-i barátom, nem hiába onnan valahonnan mitőlünk származik. A Babits-antológiában van egy Timmermans-ízű verse. Gyöngyözik benne a bor és a főnséges étvágy himnusza.

Mintegy melankolikusan, kissé rezignáltan, kissé megvetéssel ül ott három neorousseauista költő. Simon Aladár (szül. 1901) — így jellemzi Komlós Aladár — a mi F. Král'-unkhoz hasonlít, mint egyik tojás a másikhoz; a legfiatalabb Sáfáry László — a Sáfáry családból — Habán Mihály és még egy fiatal költő, Nezval és Jeszenyí fordítója — a fiatalok köre, akik a megszokott nehézségekkel avantgardista lapot adnak ki. Mindegyik mögött néhány verskötet, amelyekről alkalomadtán bővebben kell megemlékeznünk.

Itt csak az emberi profiljukat figyelhetem s az meleg, őszinte, barátságos. Fiatalok, tele vulkánikus tűzzel, s úgy látszik igen sok és keserű csalódással. Sorsuk aligha rózsás. Szavaik, amelyekkel az embereket s a kort bírálják, lesújtók. Ezek tényleg „új arcok”! Milyen lesz a sorsuk a mai környezetben, ez előrelátható. Legalábbis addig, amíg a hivatalos vezetés ugyanaz lesz, ami a háború előtt volt.

EMIL B. LUKÁČ